

Inhoud

Duinwater dankzij Jacob van Lennep of ... ?	3
<i>Martin Bunnik</i>	
Verversingshuis Groenendaal in de jaren dertig en veertig	11
<i>Marloes van Buuren</i>	
Tweehonderd jaar Hageveld (1817-2017)	18
<i>Hillebrand de Lange</i>	
Zoek de verschillen. Afbeeldingen van het Oude Slot en de werkelijkheid	26
<i>Anja Kroon</i>	
Het Wapen van Heemstede: 'Meer bijzonder dan iedereen had gedacht'	32
<i>Ellen Kerkvliet</i>	
Steeds meer beeld en informatie digitaal te vinden	38
<i>Marloes van Buuren</i>	
Bennebroek in het Adresboek 1918-1919	42
<i>Marloes van Buuren</i>	
Van het bestuur	
Gezocht: kandidaten voor de Erfgoedprijs 2017	47
Jaarprogramma HVHB 2017	49
Herman Heuff op Heemstedse Kunstbeurs	51
Illustratieverantwoording	52

Jaarprogramma HVHB 2017

23 februari	Excursie Paviljoen Welgelegen, Haarlem (zie blz. 49)
21 maart	Excursie Grote of Sint-Bavokerk, Haarlem (zie blz. 49)
20 april	Hofjeswandeling de 'Groene Oases', Haarlem (zie blz. 50)
mei	Wandeling agrarisch gebied Huis te Vogelenzang
8 juni	Voorjaarsbijeenkomst
juni	Excursie Rederijkerskamer 'Trouw moet blijcken'
augustus	Excursie Fort IJmuiden
9-10 sept.	Open Monumentendagen, thema 'Boeren, burgers en buitenlui'
oktober	Lezing over watermanagement, Pomphuis
9 november	Najaarsbijeenkomst

Zie ook www.hv-hb.nl > Actueel > Jaarprogramma 2017
Alle data en activiteiten zijn onder voorbehoud.

Duinwater dankzij Jacob van Lennep of ... ?

Martin Bunnik

Volgens vele publicaties is het Amsterdamse Waterleidingbedrijf ontstaan toen mevrouw Van Lennep op een zomerse dag een glas helder duinwater inschonk voor haar man Jacob van Lennep en opmerkte hoe heerlijk het zou zijn dat water ook thuis in de hoofdstad te hebben. En zo zou het idee ontstaan zijn om duinwater naar Amsterdam te brengen. Maar als we op grond van krantenartikelen uit de jaren 1840-1855 de werkelijke gebeurtenissen op een rijtje zetten, lijkt dit verhaal niet meer dan een aardige anekdote. Dit artikel beschrijft hoe de Duinwater-Maatschappij (later Amsterdamse Waterleiding) in 1852 bij Leyduin tot stand kwam, wie daarbij betrokken waren en welke problemen overwonnen werden.

▼ *De Fransche Kerk aan de Nieuwezijds Voorburgwal in Amsterdam met op de voorgrond een waterschuit (1835).*

Amsterdam heeft eeuwenlang een schreeuwend gebrek gehad aan goed drinkwater. In de middeleeuwen werd het benodigde water voor de huishoudens en voor het maken van bier uit de grachten gehaald. In de loop van de tijd groeide het aantal inwoners terwijl de kwaliteit van het grachtenwater steeds verder achteruitging. Er zat niets anders op dan met schuiten water aan te voeren uit een aantal veenrivieren nabij de Vecht. De kwaliteit van dit ongefiltreerde water liet echter te wensen over en het was niet te vergelijken met duinwater waarover de Haarlemse bierbrouwers konden beschikken. Bovendien zorgde de toevoer van het water met schepen uit het Vechtgebied voor de nodige proble-

men. Zo waren in de winter ijsbrekers, getrokken door paarden, nodig om het vaarwater naar Amsterdam open te houden.

Voor de burgers met een kleine beurs was dit water uit de Vechtstreek kostbaar. Er werd in de zomer vijf cent voor een emmer gevraagd maar in de winter liep dit bedrag wel op tot twintig cent. Voor het arme deel van de bevolking was dit nauwelijks op te brengen en zij waren dus aangewezen op water uit putten en de grachten of ze gebruikten regenwater. Dat water was een bron van infectieziekten zoals tyfus en cholera. Bacteriologische kennis was in die tijd nog niet voorhanden.

Een wirwar van plannen

Door de open verbinding van Amsterdam met de zee en het moeilijk toegankelijke achterliggende veengebied was het geen eenvoudige zaak om schoon water naar de stad te brengen. Een van de eerste plannen kwam van Petrus Silvester die in 1530 voorstelde om het water via aquaducten aan te voeren zoals hij in Italië gezien had. Daarna volgden nog vele andere plannen waarvan er niet één gerealiseerd werd, omdat in die tijd een investering in een onderneming altijd een private aangelegenheid was die

► *Onderaan het menu een tekening van het Gezondheidshuis aan de Lieven de Keylaan, dat in 1933, mede op initiatief van dokter Droog, geopend was.*

Koninginnesoep en chipolatapudding

De familie Uitendaal heeft veel bewaard uit de honderdjarige geschiedenis. In één ordner zitten de menu's van feestelijke bijeenkomsten uit de jaren 1931-1951. Jammer genoeg voor de soms fraaie vormgeving zijn er genadeloos perforatiegaatjes ingeslagen, maar ze zijn nog prima te lezen. En dan blijkt hoe veelzijdig de aanleidingen tot diners waren.

Uit de jaren dertig zijn het vooral menu's van bruiloften en feesten ter gelegenheid van een 25- of 40-jarig huwelijk. De voorgerechten variëren, daarna is de koninginnesoep favoriet, de vis wordt

▲ *De sfeervolle veranda in 1934.*

geserveerd met eiersaus of peterseliesaus en als vlees komt er ossenhaas op tafel of kalfsoesters. Het zoet wordt zeker niet overgeslagen. Na de chipolatapudding krijgen de gasten nog ijs en fruit. Ze zullen vast voldaan naar huis gegaan zijn.

In 1939 nam dokter E.A.M. Droog afscheid als raadslid en wethouder van Heemstede. Hij heeft veel betekend voor de Heemstedse politiek en Droog bood het college, de raad en de belangrijkste ambtenaren een diner aan. Dat was gepland op zaterdag 26 augustus in Groenendaal, maar de mobilisatie gooide roet in het eten. In het verversingshuis verbleven inmiddels manschappen van de motorartillerie. Op 1 september werd in de gemeenteraadsvergadering

afscheid genomen van Droog en in het Gezondheidshuis aan de Lieven de Keylaan werd een plaquette onthuld. Of het diner ooit nog doorgegaan is, valt niet te zeggen. In de krant wordt het niet meer vermeld. Jammer, want het menu, voorzien van mooi tekeningetjes, beloofde een feestelijk maal: kreeftencocktail, schildpadsoep, zalm, eend, diverse nagerechten en kaas.

Ook een feest van de Heemstedse Zwem- en Poloclub HPC in hetzelfde weekend ging niet door. Het bos was vanaf eind augustus voor wandelaars gesloten. Pas eind oktober ging het noordelijk deel weer open en half november het hele wandelbos. In oktober 1939 werd in het verversingshuis een 'cantine voor militairen' geopend, waar ze gezellig bij elkaar konden komen. Dat alles door de vriendelijke medewerking van de gerant van het verversingshuis, aldus het verslag in de krant.

Oorlogsjaren

In de eerste maanden van de oorlog was het wandelbos wederom gesloten. Pas eind augustus 1940 werd het weer volledig opengesteld. Het leven ging door, ondanks de bezetting, dus ook de feest-

► Een volle kapel tijdens de Paas-nachtwake van 1955.

▼ De volle eetzaal van Hageveld.

▲ Kermis op de cour.

De Duitse bezetting

Voor de tweede maal in zijn geschiedenis moest Hageveld zijn poorten sluiten. De eerste twee schooljaren van de oorlog kon het seminarieleven nog voortgang vinden, maar in mei 1942, in de maand dat Hageveld op 2 mei zijn 125-jarig bestaan sobertjes had gevierd, voltrok zich het vonnis. Op 29 mei moest iedereen er uit. De Duitse Kriegsmarine eiste het gebouw op als huisvesting voor het marinepersoneel dat vanuit de haven van IJmuiden opereerde. Leraren, zusters en seminaristen gingen in ballingschap. De 375 studenten werden voor kortere of langere tijd ondergebracht in Amsterdam, Bodegraven, Haarlem, Leiden, Noordwijkerhout, Rotterdam, Venhuizen, Warmond en Westwoud. Het bestuurscentrum ging naar de Vijverlaan in Haarlem. In het schooljaar 1944-1945 stond Hageveld op non-actief en waren de seminaristen thuis. Hageveld werd intussen een kazerne. Er werden verdedigingswerken en loopgraven aangelegd. In de zomer van 1944 lieten de Duitsers de daken en de gevels beschilderen in camoufla-gekleuren. Het gebouw was natuurlijk een eventueel doelwit voor geallieerde bombardementen. Hageveld is hier door

◄ Slaapzaal met chambrettes. Hageveld had twee van deze zalen, elk met tweehonderd chambrettes. Ze waren van boven open en door een gordijntje toegankelijk.

▲ 5. *Prent gebaseerd op een schets van D. Vinkeboons uit 1607, anoniem, aan Hendrik Spilman (1721-1784) toegeschreven.*

Het is een aantrekkelijke hoek, van waaruit het gebouw in volle glorie kon worden afgebeeld. In de linkervleugel bevonden zich ook de belangrijkste zalen en vertrekken. Dit in tegenstelling tot de rechtervleugel van het complex waar de dienstgebouwen waren en die daardoor minder attractief was.

De hoektoren is nog laag, die zou Adriaan Pauw na 1620 laten verhogen; en de ingang heeft nog de spitsvormige omlijsting die Pauw bij de bouw van de stenen brug liet verplaatsen naar het duivenhuis. Hoewel er volgens Renaud aan de plaatsing van de ramen niet al te veel conclusies moeten worden verbonden, noemt hij dit een over het algemeen betrouwbare afbeelding.

Ook op een tekening naar een schilde-

▼ 6. *Tekening naar een schilderij, gesigneerd L.R., 1610.*

▲ 7. *Tekening door Roeland Roghman (1627-1692), 1646 of 1647.*

rij uit de dezelfde periode (afb. 6) komt de hoektoren vanzelfsprekend nog niet boven het complex uit, net als de achtkantige traptoren op het binnenplein, die later wel te zien zal zijn. De afbeelding lijkt op die van Vinkeboons, maar er zijn allerlei bouwkundige verschillen zoals het aantal en de plaats van de ramen. Dit schilderij is wel wat primitief, maar omdat het dezelfde gevelindeling vertoont als latere schilderijen, wekt het de indruk van grote betrouwbaarheid.

Nadat Adriaan Pauw in 1620 de Heerlijkheid Heemstede gekocht had, liet hij het kasteel grondig verbouwen. De toren op de hoek en die op het binnenplein werden hoog opgebouwd, de daken werden met leien bedekt en de tuinen naar de mode van de tijd ingericht.

▼ 8. *Reproductie van een schilderij van Nicolaas van Berghem (1620-1683), 1646.*

